

Лисенко Сергій Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, м. Київ, Україна, sl-bezpeka@iapm.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7050-5536>

РОЗРОБКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ ОПИТУВАННЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА

Анотація. Статтю присвячено особливостям передтестової бесіди, що передує перевірці на поліграфі та потребі вдосконалення адміністративно-правового регулювання цього процесу. В центрі уваги дослідника перебуває проведення передтестової бесіди з використанням теорії поля Курта Левіна. Такий підхід спрямований на використання систематизації факторів, що викликають приваблюючі та відштовхуючі реакції у опитуваного.

Наголошено на важливості правильного проведення передтестової бесіди, що дозволяє реалізувати ряд її функцій: переконання опитуваного в непохитності тестуванні на поліграфі; мобілізацію пам'яті опитуваного; актуалізації у опитуваного власних сенсів, пов'язаних з перевіркою або контрольною тематиками; формування у опитуваного високої значущості ситуації тестування; введення опитуваного в оптимальний психологічний коридор. Застосування теорії поля Курта Левіна дозволяє порівнювати події та явища, що демонструють приваблюючі чи відштовхуючі реакції опитуваного, підвищуючи достовірність результатів тестування. При цьому, зростає роль саме передтестової бесіди, у процесі якої визначається ставлення опитуваного до ситуації та (за потреби) коригуються майбутні контрольні й перевірені питання. Адже хоча деякі явища і події мають однозначно приваблюючу чи однозначно відштовхувальну реакцію для всіх опитуваних, інші – можуть давати індивідуальну реакцію.

Окрему увагу присвячено важливості врахування інтелектуально-освітнього рівня опитуваного. Питання повинні бути сформульовані таким чином, щоб подавати інформацію в доступній формі. Водночас – вони мають максимально деталізувати інформацію, що дозволить виявляти випадки «напівправди» та частково достовірні відповіді. Всі перелічені моменти мають бути закріплені у відповідних адміністративно-правових нормах. Це дозволить не лише стандартизувати процедуру проведення передтестової бесіди, але й зробити її доступною для подальшої оптимізації.

Ключові слова: поліграф, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правові відносини, психофізіологічні опитування, перевірки, принципи перевірок, результативність перевірок.

Lysenko Serhiy Oleksiyovych,

Doctor of Law, Professor, PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management», Head of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great, Kyiv, Ukraine, sl-bezpeka@iapm.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7050-5536>

DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES FOR THE PREPARATION OF A SURVEY USING A POLYGRAPH

Abstract. The article is devoted to the features of the pre-test interview preceding the polygraph examination and the need to improve the administrative and legal regulation of this process. The researcher's focus is on conducting a pre-test interview using Kurt Lewin's field theory. This approach is aimed at using the systematization of factors that cause attractive and repulsive reactions in the interviewee.

The importance of the correct conduct of the pre-test interview is emphasized, which allows you to realize a number of its functions: convincing the interviewee that the polygraph test is infallible; mobilization of the interviewee's memory; actualization of the interviewee's own meanings related to the test or control topics; forming in the interviewee a high significance of the testing situation; entering the interviewee into the optimal psychological corridor. The application of Kurt Lewin's field theory allows you to compare events

and phenomena that demonstrate attractive or repulsive reactions of the interviewee, increasing the reliability of the test results. At the same time, the role of the pre-test interview is growing, in the process of which the interviewee's attitude to the situation is determined and (if necessary) future control and verification questions are adjusted. After all, although some phenomena and events have an unambiguously attractive or unambiguously repulsive reaction for all interviewees, others can give an individual reaction.

Particular attention is paid to the importance of taking into account the intellectual and educational level of the interviewee. Questions should be formulated in such a way as to present information in an accessible form. At the same time, they should detail the information as much as possible, which will allow identifying cases of "half-truths" and partially reliable answers. All the listed points must be fixed in the relevant administrative and legal regulations. This will allow not only to standardize the procedure of the pre-test interview, but also to make it available for further optimization.

Key words: *polygraph, administrative-legal regulation, administrative-legal relations, psychophysiological surveys, checks, principles of checks, effectiveness of checks.*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Використання поліграфу вже давно стало повсякденним методом збору інформації, перевірки достовірності інформації та проведення розслідувань. Проте, слід зазначити, що в жодній країні світу немає закону, який би зобов'язував усіх громадян до проведення опитування із використанням комп'ютерного поліграфу. Таке положення є достатньо логічним, тому що процес тестування на поліграфі має достовірну вірогідність, якщо він відбувається за добровільною згодою опитуваного. При цьому, спостерігається поширення застосування поліграфу як у державних органах, так і у приватному секторі, а відтак – достатньо важливо сформулювати певні адміністративно-правові механізми проведення опитувань на поліграфі для самих поліграфологів, у залежності від причин перевірки та її мети.

Наразі розробка алгоритму дій поліграфологів у вигляді інструкцій та протоколів для різного виду ситуацій залишається нагальною потребою адміністративно-правового регулювання. Крім того, за загальними правилами проведення поліграфічних тестувань, важливим кроком є підготовка опитуваного, яка відбувається під час передтестової бесіди. Доволі перспективним видається проведення передтестової бесіди із використанням теорії поля Курта Левіна (що забезпечує наукову новизну підходу та методу), розробка адміністративно-правового механізму проведення якої, заслуговує найпильнішої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Питання організації проведення тестування на поліграфі та правового регулювання цього процесу, вже ставало об'єктом уваги вітчизняних науковців. Зокрема, використання поліграфа як в ході проведення розслідувань, так і загалом у діяльності організацій і установ, досліджували такі науковці, як: А. Ф. Волобуєв, В. Я. Дідик,

Н. С. Карпов, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, О. І. Мотлях, О. А. Назаров, В. Ю. Шепітько [1] та інші. Праці вітчизняних дослідників, своєю чергою, враховують більш ранні напрацювання західних (переважно – американських) фахівців з поліграфології (Weaver (1985); Capps and Ansley (1992); Van Herk (1990); Wilber, (1997) [2]; Krapohl (1998); Bell, Raskin, Honts, & Kircher (1999); Swinford (1999); Harwell (2000); Poletti (2002) [3]; Handler & Nelson (2008); Nelson, R., Handler, M., Shaw, P., Gougler, M., Blalock, B., Russell, C., Cushman, B. & Oelrich (2011) [4]; Kernberg (2015) [5]. Проте, теорія і практика застосування поліграфу й правового регулювання цього процесу, з огляду на динаміку його поширення, не знижує уваги з боку наукової спільноти.

Окремої ж уваги заслуговує використання теорії поля Курта Левіна в ході підготовки до тестування на поліграфі. Потреба розробки адміністративно-правового механізму проведення такої бесіди і обумовлює особливу актуальність даного дослідження.

Мета публікації: огляд адміністративно-правового механізму проведення передтестової бесіди поліграфологічної перевірки (зокрема – із використанням теорії поля Курта Левіна).

Виклад основного матеріалу дослідження

Передтестова бесіда, як і будь-який початковий етап складної та відповідальної процедури, виконує ряд функцій. Зокрема, в її процесі поліграфолог намагається якісніше активізувати пам'ять опитуваного. Його ціль – підсилити ситуативну значимість перевіркової тематики та прибрати всі сторонні подразники психофізіологічних реакцій людини. Відтак, саме передтестова бесіда заслуговує на особливу увагу в контексті її оптимізації. Автор розробив соціально-психологічну методику для проведення стислої передтестової бесіди, яка б вводила опитуваного у необхідний стан. В ідеалі, дану методику варто оформити у вигляді адміністра-

тивно-правового акту для подальшого використання у середовищі поліграфологів.

Запропонована методика ґрунтується на особливості сприйняття особою перевірного стимулу та фону. Автор пропонує вводити перемінні, здатні підсилити перевірений стимул для особи, яка причетна до перевірного факту. І навпаки, знецінити значимість перевірного стимулу для непричетної людини. Зокрема, пропонується ввести перемінні, згідно теорії поля німецько-американського психолога Курта Левіна, які потрапляють в психологічне поле та проявляють свою появу у свідомості людини.

Теорія Курта Левіна виявилась оригінальною теорією у визначенні людської поведінки. Відповідно до неї, протікання фізіологічних реакцій цілком зводиться до певної сукупності умов існуючого в даний момент поля. Курт Левін виходив з того, що людська особистість живе і розвивається в полі залежності оточуючих її предметів, які мають певний заряд впливу. Дослідження Левіна доводили, що для кожної особи цей заряд має свій знак, проте існують такі предмети, які для всіх мають однаково привабливий або відштовхуючий заряд впливу. Впливаючи на особу, предмети викликають в неї емоції, які Левін вважав енергетичними зарядами, що породжують напругу людини. У цьому стані особа прагне до розрядки, тобто до задоволення своїх потреб [6].

Важливо визначити, що Левін визнавав наявність впливу не психічних дій на поведінку людини. Тому особливо неусвідомлювані людиною стимули, соціально-економічного та фізіологічного фактори, також включаються в його життєвий простір. Часто життєвий простір називають психологічним [7].

Досліджувана подія є результатом взаємодії кількох фактів. Кількість місць та регіонів визначається кількістю фактів, що перебувають в даний момент в життєвому просторі. На скільки ближче те чи інше місце до особистого простору людини, тим сильніший вплив воно чинить.

Розглянемо алгоритм передтестової бесіди в контексті запровадження адміністративно-правових засад методики та тренінгу. Передтестова бесіда залишається найважливішим етапом опитування на поліграфі. Практично вона і забезпечує її вірогідний результат [2].

Як уже зазначалося, передтестова бесіда виконує ряд функцій. Серед іншого, вона сприяє:

- переконанню опитуваного в непохибності тестуванні на поліграфі;
- мобілізації пам'яті опитуваного;

– актуалізації у опитуваного власних сенсів, пов'язаних з перевіркою або контрольною тематиками;

– формуванню у опитуваного високої значущості ситуації тестування;

– введенню опитуваного в оптимальний психологічний коридор [8].

Передтестова бесіда має обов'язковий набір пунктів, які категорично заборонено обходити, і це варто задекларувати у відповідних адміністративно-правових тезах інструкцій та протоколів для поліграфологів. В результаті вірно проведеної передтестової бесіди у особи, не причетної до досліджуваної події, повинна виникнути впевненість у тому, що поліграф цю непричетність доведе. І навпаки у причетного має бути сформоване розуміння хибності приховування будь-якої правдивої інформації [9].

В межах даної роботи, використовувався механізм екстраполяції та інтерполяції під час передтестової бесіди. Якщо стимул вдавалось екстраполювати під час пред'явлення в тесті, тоді реакції набирали свого значення для опитуваного. Тому реакції могли вважатися дійсними. В разі неважливості стимулу, реакція на нього інтерполювалася. Тобто стимул у свідомості опитуваного, зливався та поглинався психологічним полем Курта Левіна [6].

Зрозуміло, що законодавці та адміністратори не є фахівцями в галузі психофізіології, а тому, для створення ефективних адміністративно-правових засад проведення передтестової бесіди, вони повинні керуватися порадами психологів та самих поліграфологів. Проте, і поліграфологам слід підпорядковуватись чіткому регламенту запроваджених адміністративно-правових засад. Зрозуміло, що у своїй роботі поліграфолог стикається, в першу чергу, з проявами образної та словесно-логічної пам'яті, тоді як інструкції та протоколи записані в адміністративно-правових нормах.

В одному американському посібнику адміністративно-правових засад з «детекції брехні» д-р Гарольд Фельдман зазначає, що поліграфологу слід уникати грубого поводження та поганих манер. Тому що владність в поводженні може викликати побоювання у опитуваної особи і вплине негативно на ефективність тестування [10].

Так інструкціями пропонується підштовхувати людину до вільної розповіді про подію, просити повністю розповісти все, що відомо, а також можливо висказати наявні підозри щодо інших осіб. Якщо особа почала говорити, то поліграфолог повинен слухати її спокійно

і уважно, не перебиваючи. Коли людина розповідає свою версію того, що сталося, то вона, зазвичай, частково розкривається. Важливо аналізувати все те, що людина говорить, як вона почала розповідь, в якому темпі, на скільки її виклад звичний для неї. При розповіді ключових моментів поліграфолог може ставити уточнюючі питання, виявляти в словах опитуваного протиріччя [4].

В межах дослідження пропонується адміністративно-правовим шляхом запровадити обов'язковість зупинення тестування, якщо в рамках бесіди людина почне давати свідчення. Потрібно попросити опитуваного викласти всі факти власноруч на папері, тобто рухатись по гарячих слідах. В іншому випадку опитуваний може передумати і замкнутися.

Іноді під час досліджень було так, що опитуваний заявляв, що нічого не знає про подію, що він готовий дати необхідні пояснення, але не може зробити цього з об'єктивної причини. Тоді опитуваного все одно повертали до розмови про встановлювану подію, знову вводили його в межі фабули справи.

Дослідженнями доведено необхідність введення адміністративно-правових засад відносно осіб з низьким інтелектуально-освітнім рівнем. Такі обстежувані особи можуть не зрозуміти питання, тоді питання повинні бути відредаговані в максимально спрощеній формі. І навпаки, інструкція повинна містити обов'язок поліграфолога сприяти деталізації та конкретизації. Тобто, у тому випадку, якщо виникає підозра, що опитуваний розуміє сенс питання недостатньо добре, варто попросити його самому пояснити, як він зрозумів питання.

Адміністративно-правовим шляхом варто задекларувати обов'язок поліграфолога переформулювати контрольні питання (а іноді – й перевірочні), якщо опитуваний визнає деякі факти, що входять в поле Курта Левіна та досліджувану подію. Іноді опитувані визнають тільки частину правди, тому редагування запитань сприяє виявленню такої «напівправди». Для цього варто переформулювати питання шляхом вставки фрази типу: «крім сказаного...», «крім зазначених Вами ...», «за винятком того, що Ви мені розповіли ...» та інших, схожих за подачею інформації.

Таким чином, передтестова бесіда, проведена за нашою методикою, сприяє швидкій та ефективній підготовці опитуваного до проведення тестування на поліграфі.

Висновки і перспективи подальших досліджень тематики

Запровадження чітких адміністративно-правових заходів, для проведення підготовчого етапу опитування із використанням комп'ютерного поліграфу, дозволить фахівцям досягати значних методичних результатів із високим рівнем вірогідності. Вони зможуть переконати опитувану особу в непогрішності роботи поліграфу, мобілізувати пам'ять опитуваної особи та актуалізувати у свідомості особистісні смисли, пов'язані із перевіркою або контрольною тематиками. Тому, що кінцевою метою передтестової бесіди є формування у опитуваного високої суб'єктивної значущості теми перевірки та введення його в оптимальний психологічний коридор події.

Одночасно із застосуванням вищевикладеного адміністративно-правового механізму швидкої підготовки опитуваного до тестування, автором, в ході дослідження, використовувались методи адаптації та стимуляції опитуваних. Під час цих заходів, у опитуваних осіб відбувалась додаткова актуалізація перевірочної теми та довіра до самої процедури опитування. Тому, що головною ціллю даної роботи, було створення уявлення про адміністративно-правові засади для методики, що дозволяє ефективно та швидко вводити опитувану особу в необхідний психологічний коридор із одночасною актуалізацією перевірочної тематики.

Подальшої уваги дослідників заслуговують питання деталізації адміністративно-правових норм, що врегулюють інструкцію до проведення передтестової бесіди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шепітько В. Ю. «Криміналістика: підручник у 2-х т. Т. 2». 2019. *Харків: Право*, 328 с.
2. Ken Wilber. «An integral theory of consciousness», *Journal of Consciousness Studies*. № 4. 1997.
3. Frank E. Poletti. «Plato's vowels: how the alphabet Influenced the evolution of consciousness», *World futures*. № 58. 2002. P. 101–116.
4. Nelson, R., Handler, M., Shaw, P., Gougler, M., Blalock, B., Russell, C., Cushman, B. & Oelrich, M. *Using the Empirical Scoring System. Polygraph*, № 40. 2011. pp. 67-78.
5. Kernberg Otto. «Conflict, Leadership, Ideology in Groups and Organizations», *M.-NF «Klass»*. 2015. 424 p.
6. Курт Левін. Теорія поля в соціальних науках. *Академічний проект*. 2017. 365 с.
7. Klimenko V.V. Psychophysiological mechanisms of human praxis, monograph, *K, «Slovo»*. 2013. 635p.
8. Matte J.A. «Forensic Psychophysiology Using the Polygraph», *GAM Publications, Wiliamsville*. 2012.
9. Handler, M. Geddes, L.A., & Reicherter, J. «A Discussion of Two Diagnostic Features of the

Polygraph Cardiovascular Channel». *Polygraph*, № 36, (2). 2007. pp. 70-85.

10. Lysenko S. «The Influence of Three Biological Rhythms on the Psychophysiological Reactions of a Person», *APA Magazin*, nov/des, volume 50(6). 2017. p. 45-51.

REFERENCES:

1. Shepitko V.Yu. (2019). «Kryminalistyka: pidruchnyk u 2-kh t. T. 2». 2019. Kharkiv: Pravo, 328 s. [in Ukrainian].
2. Ken Wilber. (1997). «An integral theory of consciousness», *Journal of Consciousness Studies*. № 4. 1997.
3. Frank E. Poletti. « Plato's vowels: how the alphabet Influenced the evolution of consciousness», *World futures*. № 58. 2002. P. 101–116.
4. Nelson, R., Handler, M., Shaw, P., Gougler, M., Blalock, B., Russell, C., Cushman, B. & Oelrich,

M. Using the Empirical Scoring System. *Polygraph*, № 40. 2011. pp. 67-78.

5. Kernberg Otto. «Conflict, Leadership, Ideology in Groups and Organizations», M.-NF «Klass». 2015. 424 p.
6. Kurt Levin. (2017). *Teoriia polia v sotsialnykh naukakh*. Akademichnyi proekt. 365 s. [in Ukrainian].
7. Klimenko V.V. (2013). *Psychophysiological mechanisms of human praxis*, monograph, K, «Slovo». 635p. [in Ukrainian].
8. Matte J.A. «Forensic Psychophysiology Using the Polygraph», GAM Publications, Wiliamsville. 2012.
9. Handler, M. Geddes, L.A., & Reicherter, J. «A Discussion of Two Diagnostic Features of the Polygraph Cardiovascular Channel». *Polygraph*, № 36, (2). 2007. pp. 70-85.
10. Lysenko S. «The Influence of Three Biological Rhythms on the Psychophysiological Reactions of a Person», *APA Magazin*, nov/des, volume 50(6). 2017. p. 45-51.